

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งในสังคมเมืองปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาของเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะประเทศพัฒนาแล้ว หรือกำลังพัฒนาก็ตาม โดยเฉพาะประเทศที่เจริญที่สุดในโลกอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ก็ยังหลีกเลี่ยงปัญหานี้ไม่พ้น เกือบจะเรียกได้ว่าทุกเมืองใหญ่ ๆ ของสหรัฐ ล้วนมีปัญหา แหล่งเสื่อมโทรมเกือบทั้งสิ้น¹ และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรม ก็คือ การอพยพของประชากรจากชนบทเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง ในประเทศอุตสาหกรรม ประชากรจะแออัดอยู่ในเมืองใหญ่ เพราะสามารถจะหารายได้ทางอุตสาหกรรมได้ดีกว่าเกษตรกรรม ส่วนประเทศที่ยังไม่เจริญประชากรมักอพยพมาอาศัยอยู่ในเมืองหลวงเป็นส่วนใหญ่ เพราะเมืองหลวงจะเป็นศูนย์กลางของแทบทุกอย่าง² สำหรับประเทศไทยเราปัญหาเรื่องแหล่งเสื่อมโทรมเริ่มเกิดขึ้นอย่างจริงจังในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร ซึ่งยังเรียกกันว่า จังหวัดพระนครและธนบุรี ในสมัยนั้น³

¹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "หมายเหตุจากสลัม," วารสารเศรษฐกิจและสังคม 14 (กันยายน - ตุลาคม 2520) : 22.

²พลเอกเล็ก แฉวมณี, "นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเสื่อมโทรม," ในการประชุมสัมมนาผู้แทนหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในแหล่งเสื่อมโทรม-28-30 มกราคม 2523, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2523) หน้า 11.

³สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "หมายเหตุจากสลัม," หน้า 22.

ซึ่งมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม แต่การพัฒนาเฉพาะในกรุงเทพมหานครเท่านั้นกรุงเทพมหานคร จึงมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุก ๆ ด้านทั้งใน ด้านพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม การปกครอง การศึกษา การคมนาคม สภาารูปโลก การสาธารณสุขตลอดจนรายได้ในเมืองสูง กรุงเทพมหานครจึงกลายเป็นแหล่งดึงดูด คน (pull factor) จากทุก ๆ ภาคให้อพยพเข้ามาอยู่จึงเพิ่มความแออัดและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีแรงผลักดัน (push factor) ให้คนชนบทอพยพหลั่งไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครด้วยกัน 3 ประการ คือ ภัยธรรมชาติ ความยากจน และการไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย¹ เนื่องจากชาวชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรยากจนมีอาชีพทำนา ทำไร่ ซึ่งนาไร่จะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับลมฟ้าอากาศของธรรมชาติ ฝนแล้งน้ำน้อยข้าวก็ไม่งาม น้ำท่วมนาก็ล้มต้งนี้ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวนาส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองน้อยหรือบางทีก็ไม่มีเลยต้องเสียค่าเช่าที่นาแพง ผลผลิตที่ได้ต้องแบ่งเป็นค่าเช่าที่นาทำให้มีเงินไม่พอใช้จ่ายในการกินอยู่ต้องเอาที่นาไปจำนองหรือกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนเสียดอกเบี้ยแพงเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่ก็ไม่ยอมเสียเปรียบถูกกดโกงจากนายทุนตลอดมา ชาวชนบทที่อพยพเข้ามาในกรุงเทพมหานครนี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ มีการศึกษาค่ำ ทำงานอะไรไม่ได้นอกจากเป็นกรรมกร หรือลูกจ้างที่ใช้แรงงาน ซึ่งมีรายได้ต่ำ แต่ภาวะการครองชีพในเมืองสูงจึงมักจะปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมเมืองไม่ได้ ไม่อาจหาที่พักอาศัยที่ได้มาตรฐานอยู่ได้ต้องอาศัยอยู่ในบริเวณที่ค่าเช่าถูก ๆ หรือไม่ก็ไปปลูกกระท่อมอยู่อย่างแออัดตามที่เช่า ที่ว่าง ที่สาธารณะ

¹ ธีรไชย คันทิสุข, "สภาพปัจจุบันและปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม" , ใน การประชุมสัมมนาผู้แทนหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในแหล่งเสื่อมโทรม 28-30 มกราคม 2523, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2523), หน้า 31.

ซึ่งไม่ได้รับการควบคุมดูแลจากเจ้าของที่ดินหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ บริเวณดังกล่าวจึงกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมไปในที่สุด¹

นอกจากคนชนบทจะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและก่อให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมดังกล่าวแล้ว คนในกรุงเทพมหานครเองก็ยังทำให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมมากขึ้นด้วยโดยการย้ายเข้าไปอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม ซึ่งอาจมีสาเหตุเกิดจากเป็นผู้มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน แต่เนื่องจากค่าครองชีพในเมืองหลวงสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้รายได้น้อยเพียงพอกับรายจ่าย จึงต้องดิ้นรนหาทางออกโดยการย้ายเข้าไปอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม หรืออาจเป็นเพราะเนื่องจากบ้านถูกไฟไหม้ ไม่มีที่อยู่หรือถูกไล่ออกจากแหล่งเสื่อมโทรมอื่น หรือเข้ามาอยู่เพราะอยู่ใกล้แหล่งต้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พวกที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครแล้วอพยพเข้ามาอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมนี้อาจเป็นพวกอพยพมาจากต่างจังหวัดนานมาแล้วก็เป็นได้

สภาพแหล่งเสื่อมโทรม

"แหล่งเสื่อมโทรม" หมายถึงที่อยู่อาศัยอันไม่มีที่ว่าง ชำรุดทรุดโทรม ขาดบริการที่ถูกต้องการหลักอนามัย หรืออาศัยอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด อันทำให้ไม่อาจใช้เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อกำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีความสุขกายสบายใจได้² ซึ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. Blighted Area คือ บริเวณที่กำลังเสื่อมโทรมเนื่องจากปัญหาต่าง ๆ ถ้าไม่มีการปรับปรุงจะเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

¹ สุพิศรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 116.

² อัน นิรมานเหมินทร์, "การปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม", วารสารเศรษฐศาสตร์, 2(มกราคม-มีนาคม 2510) : 49.

2. Slum area คือ บริเวณพื้นที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมถึงที่สุดยากที่จะปรับปรุงให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เว้นแต่จะทำการรื้อถอนหรือโยกย้ายอาคารผู้คนออกไปแล้วจัดโครงการปฏิรูปปลูกสร้างใหม่แทน

ทั้ง Slum และ Blighted Area ครอบคลุมถึงสภาพของอาคารสถานที่ที่ทรุดโทรมเนื่องจากปลูกสร้างมานาน จัดอาคารไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ ขาดแสงสว่าง การระบายอากาศที่เพียงพอ ขาดการปรับปรุงบ้านสาธารณะซึ่งเป็นการบั่นทอนสุขภาพความปลอดภัย และสภาพแวดล้อมทางสังคมในแหล่งเสื่อมโทรม เช่น การทะเลาะวิวาท การผิดประเวณี การมั่วสุมเล่นการพนัน ฯลฯ อาจทำให้ศีลธรรมและวัฒนธรรมของผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมเสื่อมลงได้

ปัจจุบันมีแหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานครมากมายหลายร้อยแห่ง ซึ่งไม่มีใครสามารถให้ตัวเลขที่แน่นอนได้ว่าเป็นจำนวนเท่าไร เพราะขึ้นอยู่กับคำจำกัดความที่แตกต่างกันออกไปว่าจำนวนกี่หลังคาเรือนขึ้นไปจึงจะเรียกว่าแหล่งเสื่อมโทรม ลักษณะทั้งผู้อยู่อาศัยที่จะเรียกว่าเป็นแหล่งเสื่อมโทรมได้ควรต่ำกว่ามาตรฐานที่อยู่อาศัยเท่าใด ทั้งนี้เป็นต้น อย่างไรก็ตามตัวเลขล่าสุดและจะน่าเชื่อถือได้ที่สุดเท่าที่มีมาน่าจะได้แก่ตัวเลขของการเคหะแห่งชาติที่ประมาณว่ามี 300 แห่ง มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมดประมาณ 70,000 ครอบครัว และมีสิ่งก่อสร้างในแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ เช่น อาคาร ถนน ไฟฟ้า ทางเท้า ประปา ฯลฯ จากการประเมินค่าโดยสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชียเมื่อพ.ศ.2518 ประมาณค่าได้ถึง 1,400 ล้านบาท¹

¹การเคหะแห่งชาติ, "แผนงานปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม 2520-2524", (โรเนียว), หน้า 1/1-1/3.

ในจำนวนแหล่งเสื่อมโทรม 300 กว่าแห่งดังกล่าว การเคหะแห่งชาติได้
 ทำการสำรวจไปแล้ว 108 แห่ง เมื่อเดือนตุลาคม 2518¹ ซึ่งผลการสำรวจพบว่า
 ลักษณะทั่ว ๆ ไปของแหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร เป็นดังนี้ มีผู้อยู่อาศัย
 จำนวนน้อยที่เป็นเจ้าของที่ดินตนเอง นอกนั้นเป็นที่ดินของรัฐบาลและของเอกชน
 ส่วนมากเป็นผู้ที่ไม่มีสัญชาติเขา ถึงมีก็เป็นสัญชาติระยะสั้น¹ ในด้านสาธารณูปโภค สิ่ง
 ขาดแคลนมากที่สุดคือ ระบบระบายน้ำและน้ำประปา ซึ่งต้องต่อท่อจากข้างบ้าน
 ทางเดินเข้าบ้านไม่สะดวก เป็นพื้นไม้กระดานแคบ บริเวณบ้านมีน้ำขัง เปียกแฉะ
 แต่อากาศส่วนใหญ่จะใช้วัสดุก่อสร้างชนิดถาวร ในเรื่องรายได้นั้นผู้อยู่อาศัย มีรายได้
 ของครอบครัวโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ คือ 1,700 บาท แต่มีความคาดหวังว่ารายได้
 ของครอบครัวจะเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น 57.6 % ของผู้อยู่อาศัย ไม่ต้องการย้ายไปอยู่ที่
 อื่น เป็นที่ ๆ อยู่อาศัย ซึ่งเป็นบริเวณที่สะดวกในการคมนาคม ใกล้แหล่งงาน ใกล้
 ญาติพี่น้อง และสามารถทำการค้าขายสะดวก

จากผลการสำรวจแหล่งเสื่อมโทรม จำนวน 108 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร
 ของการเคหะแห่งชาติข้างต้น จะเห็นว่าลักษณะของแหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร
 ส่วนใหญ่แล้วผู้อยู่อาศัยมีความเป็นอยู่อย่างแออัด ในพื้นที่แคบ ๆ เล็ก ๆ และสภาพที่อยู่
 อาศัย สิ่งแวดล้อม¹ ในแหล่งเสื่อมโทรมยังขาดลักษณะสุขาภิบาล การสาธารณูปโภค
 เช่น ทางเข้าออกคับแคบไม่สะดวกในการสัญจร ไม่มีทางระบายน้ำ ทำให้มีน้ำเน่า
 เหม็น ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เต็มไปด้วยขยะมูลฝอยเป็นต้น และที่ได้
 กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้อพยพมาจากชนบท
 มาทำงานทำในกรุงเทพมหานคร หรือย้ายมาจากที่บริเวณอื่นในกรุงเทพมหานครนี้เอง
 ส่วนใหญ่จึงมักเป็นผู้รับจ้างทำงานรายวัน หรือชั่วคราว โดยใช้แรงกายเข้าแลก
 เช่น กรรมกร ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ หรืออาชีพบริการต่าง ๆ ซึ่งมักจะตกงาน
 ได้ง่าย เพราะขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะแขนง ในแต่ละครอบครัวจึงมี

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2/4-2/5.

ผู้ว่างงานอยู่เสมอ ผู้ที่มีรายได้ในครอบครัวจึงมีภาระในการอุปถัมภ์ผู้อื่น ๆ สูง ทั้ง ๆ ที่มีรายได้ในอัตราต่ำ ทำให้เกิดความขัดสนในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองและบุตรหลาน อันเป็นวงจรที่ทำให้ชีวิตคนในแหล่งเสื่อมโทรมส่วนใหญ่ค่าลงทุกที จึงมักเป็น "แหล่งแห่งความสิ้นหวัง" (Slum of Despair) เพราะไม่อาจค้นให้หลุดไปจากแหล่งเสื่อมโทรม เพราะปัญหาที่ตองเผชิญนั้นวันมีแต่จะพอกพูนขึ้นทุกที¹

ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมนับว่าเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญที่ควรริบคำเนินการปรับปรุงแก้ไขโดยเร่ง เนื่องจากเป็นปัญหารวมทั้งทางด้านกายภาพ ปัญหาสังคม และปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัย ได้แก่

* ปัญหาครอบครัว ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาที่สำคัญ และมักพบในแหล่งเสื่อมโทรมเสมอ เนื่องจากผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมส่วนใหญ่เป็นพวกยากจนหาเช้ากินค่ำ มีรายได้น้อยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาเศรษฐกิจที่พบในครอบครัว ซึ่งมักจะทำให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่เสมอเนื่องจากเงินไม่พอใช้จ่าย ทำให้ครอบครัวไม่มีความสุข ลูก ๆ ไม่มีความอบอุ่นในครอบครัว เพราะพ่อแม่ชอบทะเลาะกันอย่างหยาบคาย มีการทุบตี และในบางครั้งอาจใช้อารมณ์ทุบตี คำลูกโดยไม่มีเหตุผล ทำให้ลูกขาดความอบอุ่นและคิดว่าไม่มีใครรักใคร่เข้าใจ อาจหันไปคบเพื่อนเถร ซึ่งมีจำนวนมากในสภาพแวดล้อม เช่น ในแหล่งเสื่อมโทรม ที่อ่านวยให้เด็กเรียนรู้อะไรเร็วก่อนสมควร เช่น เรื่องเพศสัมพันธ์ การเสพยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งปัญหาครอบครัวนั้นนับว่าสำคัญมากเพราะถ้าครอบครัวไม่มีปัญหา ปัญหาสังคมอื่น ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในแหล่งเสื่อมโทรมยังมีปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง เนื่องจากวัยรุ่นในสลัมมักจะแต่งงานกันตั้งแต่อายุยังน้อย 15-16 ปีก็มี ซึ่งพวกวัยรุ่นนี้มีการศึกษาน้อย ขาดประสบการณ์ในชีวิต ไม่เข้าใจว่าการมีครอบครัวนั้น ต้องมีภาระและความรับผิดชอบมาก ดังนั้น เมื่อแต่งงานแล้วต้องมีภาระรับผิดชอบมากขึ้น ต้องหารายได้เลี้ยงครอบครัว

¹ ชัตติยา กรรณสูต, "แหล่งเสื่อมโทรม: จุดที่ต้องแก้ไขในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 19 (มกราคม 2502): 82.

ซึ่งลำพังตัวคนเดียวก็แทบเอาไม่รอดอยู่แล้ว เมื่อมีลูกก็ยังมีการะมากขึ้น เด็กที่เกิดมาจึงถูกทอดทิ้ง ซากการเอาใจใส่ คุณดูแล ไปฝากไว้กับพ่อแม่ข้าง ฝากคนอื่นเลี้ยงบ้าง และบางที่หนีไปเลยก็มี ดังนั้นเด็ก ๆ ในแหล่งเสื่อมโทรมส่วนมากจะขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่ เพราะมีการทอดทิ้งครอบครัวอยู่เสมอ พอไปมีเมียใหม่ หึงลูกและเมียให้หยูกกันตามบุญตามกรรม ดังนั้นเด็กกว่าจะเติบโตขึ้นมาได้ ต้องกินรันทอดสูกับชีวิตผจญปัญหาต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย เมื่อโตขึ้นจึงเป็นคนคร่ำครวญชีวิต มีปัญหาและแนวโน้มที่จะถูกชักจูงไปในทางไม่ดีมีมาก

ปัญหาค่านิยม สืบเนื่องจากผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมมีจำนวนมาก แต่สภาพพื้นที่มีจำกัด จึงก่อให้เกิดปัญหาค่านิยมของชนชั้นสูงถึงแก่อ่อนแอขึ้น เพราะสภาพพื้นที่ในแหล่งเสื่อมโทรมส่วนใหญ่จะมีน้ำเน่า สกปรกส่งกลิ่นเหม็น เพราะไม่มีระบบระบายน้ำ แสงสว่างก็ส่องไม่ถึง เพราะบ้านหลังคาติดกันหมด บรรยากาศจึงอับชื้น เพราะไม่มีการถ่ายเทระบายอากาศเสียออกไป นอกจากนี้การกินการอยู่ก็ไม่ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นสภาพที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้น จะทำให้เกิดเชื้อโรคแพร่หลายถึงกันได้ง่าย

ปัญหาการว่างงาน เมื่อเด็กได้รับการศึกษาน้อย ไม่มีความรู้ ความชำนาญในวิชาชีพใด เมื่อมีอายุทำงานได้ก็ไม่สามารถหางานทำได้ นอกจากประเภทที่ใช้แรงงานเป็นรูปต่าง ๆ ซึ่งไม่ค่อยมีฝีมืออะไร หรืองานคานเสมียื่นถ้าได้เรียนจนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ความต้องการแรงงานเหล่านี้เพิ่มน้อย กว่าจำนวนแรงงานที่เพิ่ม จึงเกิดปัญหาการว่างงานในอายุตั้งแต่ 17 - 25 ปี อันเป็นภาวะที่ครอบครัวต้องเลี้ยงดูต่อไป

สำหรับหัวหน้าครอบครัวและคู่สมรส เนื่องจากการศึกษาน้อยและทำงานในอาชีพที่ไม่มีความมั่นคงแน่นอน หัวหน้าครอบครัวและคู่สมรส มักประสบปัญหาการตกงาน หรือว่างงานอยู่บ่อย ๆ

ปัญหาเนื่องจากการก่ออาชญากรรมและความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน

การที่ชาวสตั้มอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียดต้องตื่นนอนต่อสู้กับปัญหาเรื่องปากท้องมาก ทำให้ความสัมพันธ์ทางจิตใจต่อกันมีเพียงเล็กน้อยประกอบกับผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยไม่อาจตรวจตราและให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการกระทำผิดได้ง่าย อาชญากรรมทั้งหลายจึงมักเกิดขึ้นที่สลัม ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด การประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การลักเล็กขโมยน้อยตลอดทั้งปัญหาโสเภณีด้วย

ปัญหาค่านีลธรรม การที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองต้องพะวงอยู่กับการทำมาหาเลี้ยงชีพทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะอบรมสั่งสอนลูกหลานปล่อยให้เด็กอยู่กับตามลำพัง ซึ่งการที่เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เสื่อมคือศีลธรรมและวัฒนธรรม เช่น การทะเลาะวิวาท การขูข่มขืนนิทา การเมาสุราอาละวาด การเล่นการพนัน การติดยาเสพติด การผิดประเวณี ฯลฯ ย่อมชักจูงใจให้เลียนแบบอย่างโดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นและอาจทำให้ประพฤตินอกคือนิติหรือประกอบอาชญากรรมได้

ปัญหาการขาดการศึกษาของเด็กและเยาวชน เด็กในแหล่งเสื่อมโทรมมักจะขาดการศึกษาโดยเฉพาะในวัย 7-14 ปี ซึ่งตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา บังคับให้เด็กต้องเข้าเรียนเป็นทางการในโรงเรียนประถมศึกษา แต่ปรากฏว่าเด็กที่อยู่ในสลัมต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยเรียนเลย หรือเคยเรียนมาบ้างแล้ว ออกเสียกลางคันซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่สนใจของผู้ปกครองที่จะให้เรียนต่อ หรือเด็กต้องออกจากโรงเรียนหรือขาดโรงเรียนเพราะต้องเลี้ยงน้องหรือช่วยหารายได้ให้ครอบครัว ฯลฯ นอกจากนี้เด็กที่เคยเรียนอยู่ก่อนแล้วในต่างจังหวัดเมื่อตามบิดามารดา

มาอาศัยอยู่ในสลัมก็มีข้อหลักฐานจากโรงเรียนเดิมมา หรือบางรายก็มาแต่เมืองที่
จะหางานทำให้ได้เสียก่อน จึงให้เด็กอยู่บ้านเป็นเวลานาน ทำให้ไม่อาจจะไปแจ้ง
เข้าเรียนในโรงเรียนแห่งใหม่ เพราะละเลยมาเป็นเวลานาน และเด็กเองเมื่อ
หยุดเรียนเป็นเวลานานก็ขาดความสนใจไปโดยตามยถากรรม

อีกประการหนึ่ง ที่ทำให้เด็กไม่ได้เข้าเรียนก็คือ ความยากจน
ความไม่สนใจ ในอันที่จะส่งเด็กเข้าเรียนของพ่อแม่ เพราะการส่งบุตรเข้าเรียน
ต้องเพิ่มรายจ่ายให้แก่ครอบครัว เพิ่มขึ้นเป็นค่าอุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน
และอื่น ๆ ที่จำเป็น ยังมีบุตรหลายคน ปัญหาที่เพิ่มขึ้น จึงมักจะปล่อยให้
ไม่สนใจที่จะให้บุตรหลานเข้าเรียน

จึงเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแหล่งเสื่อมโทรมล้วนเป็นปัญหา
ที่สำคัญ ๆ ทั้งสิ้น โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว เพราะถ้าครอบครัวมีปัญหา มาก ๆ ย่อม
ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเด็กวัยรุ่น ประพฤติกฎหมาย ปัญหายาเสพติด
ให้โทษ ปัญหาการลักขโมย ต่าง ๆ เป็นต้น

การสำรวจการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กระทำมาแล้ว

ก. การเคหะแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย ได้ทำการสำรวจแหล่ง
เสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร จำนวน 108 แห่ง ในเดือนตุลาคม 2518 ซึ่งสภาพ
แหล่งเสื่อมโทรมทั้งหมดของกรุงเทพมหานครและแหล่งเสื่อมโทรมแต่ละแห่งในลักษณะ
ต่าง ๆ มีลักษณะทางประชากร ลักษณะทางด้านกายภาพ การครอบครองที่ดินและลักษณะ
ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ขยายผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมมีดังนี้¹

ลักษณะทางประชากร มีประชากรโดยประมาณ 168,119 คน มี
ความหนาแน่นของประชากรระหว่าง 10.7 - 270.1 คนต่อไร่ มีจำนวนหลังคาเรือน

¹การเคหะแห่งชาติ, "การปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม" (โรเนียว)

ตั้งแต่ 22-1,004 หลังคาเรือน ในแต่ละหลังคาเรือนอาจมีครอบครัวเดียวหรือหลายครอบครัวอยู่รวมกันก็ได้ จำนวนครอบครัวมีจำนวนอยู่ในระหว่าง 247-2,004 ครอบครัว และมีจำนวนคนอาศัยอยู่ในบ้านแต่ละหลังคาเรือนตั้งแต่ 1-88 คน โดยเฉลี่ยแล้วจะมีคนอาศัยอยู่ 8 คนต่อ 1 หลังคาเรือนและขนาดของพื้นที่มีขนาดตั้งแต่ 1.5ไร่-6.09 ไร่ พบว่ามีบ้านที่ต่อไฟฟ้าจากสายส่งของการไฟฟ้าโดยตรงถึง 76.1 % แต่มีน้ำประปาที่ต่อโดยตรงเพียง 54 % ทางสัญจรเข้าบ้าน 61.3 % มีขนาดกว้างเพียง 1 เมตร ส่วนวัสดุที่ใช้นั้น 62 % ไม้กระดานเก่าปูเฉพาะตรงที่เดิน 77.1 % ไม่มีระบบระบายน้ำจึงทำให้มีน้ำขังและเปียกแฉะอยู่ตลอดปีถึง 77.5 % ของพื้นที่ สำหรับวัสดุก่อสร้างอาคารนั้นเป็นวัสดุถาวร 79.5 % และการใช้ประโยชน์ของอาคารพบว่า 84.6 % ใช้เพื่ออยู่อาศัยอย่างเดียว รองลงไป 13.2 % ใช้ทั้งอยู่อาศัยและทำการค้าขายหรือบริการ ส่วนผู้ที่อยู่อาศัยและประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีน้อยมากเพียง 2.2 %

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่ารายได้เฉลี่ยของครอบครัวอยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมคือ 1,700 บาท สำหรับภาวะหนี้สินพบว่ามีผู้อยู่ในภาวะหนี้สินโดยกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่กู้ยืมเงินมี 38 % ผู้ไม่ได้กู้ยืมเงินมี 61.5 %

ลักษณะการครอบครองที่ดิน ผู้อยู่อาศัยเป็นเจ้าของที่ดินมีน้อยมากเพียง 3.8 % เอกชนเป็นเจ้าของที่ดิน 46.3 % เป็นที่ดินของทางราชการ 44.9 % ซึ่งได้แก่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กรมการศาสนา และกรมธนารักษ์ ฯลฯ ส่วนที่ดินอีก 5 % ผู้อยู่อาศัยไม่ทราบว่าที่ดินที่ตนอาศัยอยู่ใครเป็นเจ้าของซึ่งอาจเป็นเพราะมีการเช่าช่วงจากผู้อื่น

สุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัย ในระยะเดือนของการออกสำรวจมีผู้เจ็บป่วยในครอบครัวเพียง 19.3 % นอกนั้นเป็นผู้มีสุขภาพดี

การศึกษาของเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ไปโรงเรียนประจำ 63.8 % 36.2 % ไม่ได้ไปโรงเรียนซึ่งหมายความว่าเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี (ไม่อยู่ในวัยทำงาน) ซึ่งไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นประจำนั้นอาจทำงานหรือมีคุณภาพการศึกษาต่ำ

ไม่สามารถเข้าเรียนต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ

ข. ผลการวิจัยของศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง "ศึกษาความต้องการกับปัญหาเด็กและเยาวชนของสลัม 4 แห่งในกรุงเทพมหานคร" คือ สลัมหลังตลาดเปรมประชา สลัมในวัดลาดบัวขาว สลัมที่ซอยสายน้ำทิพย์ ถนนสุขุมวิท และสลัมใกล้สะพานมักกะสัน ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กลุ่มที่ศึกษานี้เป็นการศึกษาครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ทำการศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม¹ มีผลสรุปที่ไต่ดังนี้

ภูมิหลังทางสังคมของครอบครัว ผู้ที่อาศัยในสลัมทั้ง 4 แห่งนี้ ส่วนมากเป็นชาวไทยแท้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ 51 % ของหัวหน้าครอบครัวอพยพมาจากจังหวัดทางภาคกลาง และเหตุผลที่อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร มี 2 ประการ คือ ความยากจน มีรายได้น้อย และไม่มีที่ดิน และทำนาไม่ได้ผล ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดัน ส่วนปัจจัยจูงใจก็คือ การหางานทำในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีถึง 61 % อาชีพดั้งเดิมของหัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่แล้วจะเป็นอาชีพกสิกรรม ปลูกข้าว และพืชผัก (33 %) กรรมกร (18 %) และ 17 % ที่ทำงานราชการหรือเอกชน และปรากฏว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในสลัมทั้ง 4 แห่งนี้ อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครนานแล้ว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่กรุงเทพมหานครมากกว่า 10 ปีขึ้นไป

โครงสร้างของครอบครัว ประเภทของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว มากกว่าครอบครัวขยาย ขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยมี 6 คน การศึกษาของหัวหน้าครอบครัวและภรรยา มีระดับสูงเพียงประถมปีที่ 4

สภาพที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เช่าบ้านอยู่ หรือเช่าที่อยู่กับลูกบ้านเอง ไม่มีใครเป็นเจ้าของที่ดิน รวมทั้งบ้านที่อยู่เอง

¹Prasert Yamklinfung, Social Development in Peri-Urban Areas: A Study of The Needs and Problems of Children and Youth in 4 Slums in Bangkok, (Thailand: UNICEF, 1972).

อาชีพและรายได้ ส่วนใหญ่เป็นพวกแรงงานที่ไม่มีฝีมือ มีรายได้เป็นระยะเวลา (ต่อวัน, อาทิตย์) มากกว่าเดือน งานที่ทำไม่มั่นคงถาวร รายได้เฉลี่ยของครอบครัวอยู่ในราว 1,651 บาทต่อเดือน

การศึกษาของเด็กในแหล่งเสื่อมโทรม 4 แห่ง เด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีเพียงกลุ่มน้อยเท่านั้นที่เรียนในชั้นสูงขึ้นไป มีไม่กี่ครอบครัวที่สามารถส่งลูกเข้าเรียนในชั้นอนุบาลได้ เด็กในสลัมเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยตรงโดยไม่ผ่านชั้นเตรียมหรืออนุบาลมาก่อน เพราะโรงเรียนและฐานะทางการเงินขาดแคลนเป็นผลให้เด็กเรียนได้ช้ามากและสับสนในสิ่งแวดล้อมที่เป็นทางการในโรงเรียน ส่วนมากชาวสลัมสามารถส่งลูกเข้าเรียนได้แค่เพียงโรงเรียนเทศบาลและโรงเรียนรัฐบาลที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน มีอยู่เป็นจำนวนน้อยที่ส่งลูกเข้าโรงเรียนราษฎร์เพราะไม่สามารถรอเข้าโรงเรียนรัฐบาล และคิดว่ามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์สูงกว่าคือว่าโรงเรียนรัฐบาล

ทัศนคติของพ่อแม่เกี่ยวกับแผนการศึกษาของลูก มีครอบครัวเพียงจำนวนน้อยที่มีลูกอยู่ในวัยเรียนอยากจะให้ลูกได้เรียนถึงระดับมหาวิทยาลัย เนื่องมาจากการตระหนักถึงสถานภาพทางการเงินและความสามารถในการเรียนของลูกตน อย่างไรก็ตาม ชาวสลัมส่วนใหญ่มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ลูกของตัวเองมีการศึกษาอย่างน้อยในระดับที่สูงกว่าการศึกษาขั้นต้นชั้นประถม หรือให้สูงสุดเท่าที่ฐานะทางการเงินจะอำนวยให้

ค. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทวัส คงคากุล ได้ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลกที่นครนิวยอร์ก ประเทศฟิลิปปินส์ และได้กล่าวถึงแหล่งเสื่อมโทรมแห่งหนึ่ง คือ ทอนโด (Tondo)¹ ซึ่งเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย ประกอบด้วยประชากรประมาณสามหมื่นครอบครัว หรือ

¹วิทวัส คงคากุล, "ทอนโด : แหล่งเสื่อมโทรมในนครนิวยอร์ก," วารสารสังคมศาสตร์ 14 (กรกฎาคม 2520) : 18 - 27.

เกือบสองแสนคน ในนครมนิลา มีประชากรประมาณ 4.5 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรประมาณหนึ่งล้านคน ที่บ้านเรือนอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ สาเหตุที่ทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรมในประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ นั้น มีผลจากการที่ประเทศเหล่านี้มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การเพิ่มผลิตภัณฑ์ประชาชาติเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงฐานะและสภาพความเป็นอยู่ของแรงงานในเมืองและชานานาในชนบทว่าจะดีขึ้นหรือไม่ นโยบายนี้เองได้เน้นการควบคุมราคาคงผลทางการเกษตรและค่าจ้างแรงงานของกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่ในระดับต่ำ เพื่อจูงใจให้มีการลงทุนของต่างชาติ และให้ราคาอาหารอยู่ในระดับที่คนงานในเมืองสามารถจับจ่ายได้จากรายได้ที่ต่ำ เหตุผลนี้เองเป็นปัจจัยผลักดันให้ชานาต้องอพยพจากท้องถิ่นชนบท เข้ามาหางานทำในแหล่งอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ ๆ เพราะถึงค่าจ้างแรงงานของกรรมกรในเมืองยังต่ำอยู่มากก็ตาม แต่ก็ยังสูงกว่ารายได้ของเกษตรกร ประชากรในทอนโลกกว่า 70 % เป็นผู้ที่อพยพมาจากในชนบทกลายเป็นชาวเมืองที่หาเลี้ยงชีพโดยการขายแรงงาน เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของชาวชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง ยังมีระดับต่ำมาก รายได้ที่ได้ไม่สมดุลงกับค่าครองชีพในเมืองหลวง ผู้อพยพส่วนใหญ่จึงต้องเข้าไปอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม จากสถิติของรัฐบาลฟิลิปปินส์ แสดงว่า ครอบครัวของคนงานในเมือง ใช้จ่ายเงินรายได้ของคนเป็นค่าอาหารประมาณ 70 % ที่เหลือนำไปใช้จ่ายเป็นค่าเสื้อผ้า ค่ารถ ค่าการศึกษา ค่ายา จนแทบจะไม่มีเหลือสำหรับค่าเช่าบ้าน ในทอนโคครอบครัวส่วนใหญ่จะแบ่งรายได้ที่เหลือเพียงประมาณ 10 % ไว้เป็นค่าที่อยู่อาศัย ดังนั้นจากรายได้ของครอบครัวเดือนละประมาณ 370 เปโซ จะเหลือค่าเช่าบ้านเพียง 37 เปโซเท่านั้น คือประมาณ 98 บาท

นอกจากนี้ ดร. วิหวัศ คงคากุล ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของชนบทให้เข้ากับชีวิตเมืองในกรุงเทพมหานครนี้ เมื่อ พ.ศ. 2517 เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์

ชั้นปริญญาเอก¹ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อมูลที่สามารถชี้ให้เห็นว่าความยากจนและการย้ายถิ่นมีอิทธิพลอย่างไรต่อแบบแผนการดำเนินชีวิต และการปรับตัวของชาวชนบทกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครแล้วเป็นเวลา 1-10 ปี โดยได้สัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวเพศชายทั้งที่เป็นชาวชนบทย้ายถิ่น และที่เป็นคนเกิดในกรุงเทพมหานครประเภทละ 150 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างประชากรที่มีรายได้ต่ำ และมีสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจสังคมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงตามจุดประสงค์ ผู้เขียนได้ทำการเปรียบเทียบชาวชนบทย้ายถิ่นที่ยากจนกับผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครซึ่งอยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เท่าเทียมกันในแง่ของแบบแผนการดำเนินชีวิตและการปรับตัว เนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้มีผลสืบเนื่องมาจากความยากจน แต่ความแตกต่างเป็นผลที่เกิดจากสถานภาพของการย้ายถิ่น (Migration Status) ผลการวิจัยพบว่าโดยส่วนรวมชาวชนบทที่อพยพมาอยู่ในกรุงเทพมหานครมิได้ประสบปัญหาทางด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของเมืองมากจนไม่อาจปรับตัวได้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ปรากฏว่ามีปัญหาประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการปรับตัวซึ่งมีผลมาจากการย้ายถิ่น แมว่าจะพบความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแบบแผนการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของบุคคลสองกลุ่ม แต่ความแตกต่างที่พบมีไม่มากและชัดเจนเท่าที่คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจกัน ชาวชนบทที่ย้ายถิ่นโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครมาแล้วเกินกว่า 5 ปีมักจะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในเมืองมากนัก ความยากจนต่างหากที่เป็นปัจจัยสำคัญเพราะมีอิทธิพลต่อผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครมากเท่ากับชาวชนบทย้ายถิ่น

¹Vithavas Khongkhakul, Adjustment to Life in Bangkok : Rural Migrants & City-Born Residents Compared, (Ph.D. Dissertation, Syracuse University, 1976).

ง. ในประเทศฟิลิปปินส์ Sylvia H. Guerrero ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้มีรายได้น้อยในกรุงมนิลาจากประชากร 4 กลุ่ม ที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว คือ¹

004140

1. แหล่งเสื่อมโทรม 3 แห่ง ที่อยู่ใกล้เคียงกับในกรุงมนิลา คือ มาลิก มาลิก ในซัมปาลอค เกรซปาร์ค และเมย์ปาลโด ในคาตูกัน
2. แหล่งเสื่อมโทรมไวทาส
3. กลุ่มทาบเวและแกงลอยในกรุงมนิลาและเมืองบาเกียว
4. แหล่งเสื่อมโทรมบรอดเวย์ที่เมืองเกซอนซิตี และที่ บาริโอแมกไซไซ เมืองทอนโค

โดย Sylvia H. Guerrero ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางประชากร ได้แก่ อายุ การศึกษา การย้ายถิ่น ศาสนา
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ สถานภาพการทำงาน
3. ลักษณะครอบครัว ได้แก่ แบบและขนาดของครอบครัว จำนวนบุตร การศึกษาของบุคคลในครอบครัวและสถานภาพการทำงานของเด็ก
4. ลักษณะที่อยู่อาศัยและความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

ลักษณะทางประชากร ผลจากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครอบครัวของทั้ง 4 กลุ่มที่ศึกษาส่วนใหญ่ อายุ 34 - 42 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีส่วนน้อยมากที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย ซึ่งพบในกลุ่มแหล่งเสื่อมโทรมบรอดเวย์ ผู้อยู่อาศัยมีทั้งผู้เกิดในกรุงมนิลาและในชนบทแต่ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพมาจากชนบทซึ่งมีทั้งผู้อพยพใหม่และผู้พยพที่เข้ามาเกินกว่า 5 ปีแล้ว

¹Sylvia H. Guerrero, "Housing the Urban Poor : A Sociological Perspective" in Housing in the Philippines, (Philippines : National Economic and Development Authority, 1975), p. 299-315.

ลักษณะทางเศรษฐกิจ หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่มีอาชีพไม่แน่นอน เช่น อาชีพค้าปลีกให้บริการ ประกอบอาชีพส่วนตัว ทำงานบริษัทเอกชน เป็นคนงานค้าขายหาบเร่ แผงลอย และมีจำนวนน้อยมากที่หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพรับราชการ ในด้านรายได้นั้นหัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้ประมาณ 70 เปโซต่อสัปดาห์ (ประมาณ 185 บาท) โดยกลุ่มหาบเร่มีรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอื่น คือ 2 ใน 3 ของกลุ่มหาบเร่มีรายได้ 60 เปโซต่อสัปดาห์ (ประมาณ 159 บาท)

ลักษณะครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีตั้งแต่ 5 - 7 คน และจำนวนเด็กโดยเฉลี่ยต่อครอบครัว มี 4 - 5 คน ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่รวมกันแบบญาติพี่น้อง ในด้านการศึกษาของเด็ก พบว่าในครอบครัวที่มีเด็กไปโรงเรียน เด็กส่วนใหญ่จะเรียนอยู่ในระดับประถม และมัธยมศึกษา มีส่วนน้อยที่เรียนอยู่ในระดับวิทยาลัย และในครอบครัวที่มีเด็กเกินกว่า 4 คน มีถึง 83% ที่ไม่ได้รับการศึกษา และ 54.9% ได้รับการศึกษาระดับประถม 47% ระดับมัธยม และ 42.9% ระดับวิทยาลัย ซึ่งครอบครัวที่มีเด็กได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและวิทยาลัยมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นครอบครัวที่มีเด็ก 3 คน หรือน้อยกว่า

ลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่โดยทั่วไปอยู่ในสภาพซ่อมแซม และไม่ได้รับการบริการทางคมนาคมสาธารณูปโภค ส่วนใหญ่ต้องเช่าบ้านอยู่ ยกเว้นใน บาร์โธ แมกไซไซ ซึ่งผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ (67%) มีบ้านของตนเอง ลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัยจะเป็นบ้านแถวและบ้านเดี่ยว และอพาร์ทเมนต์ ไวทาสเป็นแหล่งเสื่อมโทรมแห่งเดียวที่รัฐบาลมีโครงการจัดที่อยู่อาศัยให้ สภาพบ้านโดยทั่วไปสร้างด้วยวัสดุอย่างง่าย ๆ ไม่แข็งแรง เช่น ไม้ไผ่ และวัสดุที่แข็งแรง เช่น คอนกรีต และโครงเหล็ก โดยส่วนใหญ่บ้านจะมีเพียง 2 - 3 ห้อง มีส่วนน้อยที่เป็นบ้านแบบ 1 ห้อง หรือ 4 ห้อง บ้านเกือบทั้งหมดใช้บริการของการประปานครหลวง ความลำบากของผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมเหล่านี้ก็คือ การได้รับบริการค่าน้ำไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ดึงขยะ และท่อระบายน้ำไม่เพียงพอ

ความพอใจต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยในชุมชน สิ่งที่อยู่อาศัยพอใจ และต้องการให้เกิดมากที่สุด ในชุมชน คือ ความสงบ และความมีสันติในชุมชน

รองลงมาคือความสะดวกในการไปทางถนนกรณีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ๆ และการมีเพื่อนบ้านที่ดี ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ไม่ต้องการย้ายออกไปอยู่ที่อื่น มีผู้อยู่อาศัยจำนวนน้อยที่ต้องการย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะเห็นว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนไม่ดี

การจึกระเบียบทางสังคม ที่มารีโอ แมกไซไซ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีการจัดกลุ่มรวมตัวกัน ส่วนในไวทาสผู้อยู่อาศัยมีการติดต่อสัมพันธ์กันและรวมตัวกันค่อนข้างดี ซึ่งต่างกับในซัมปาลอค คาบูลัน ที่ผู้อยู่อาศัยมีการติดต่อสัมพันธ์และรวมตัวกันน้อย และพบว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนต่างๆมีความเชื่อมั่นต่อสถาบันในสังคมแตกต่างกัน กล่าวคือ ในไวทาส ผู้อยู่อาศัยมีความเชื่อมั่นในหน่วยงานราชการสูงมากโดยจะติดต่อขอความช่วยเหลือจากทางราชการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในซัมปาลอค คาบูลัน มีความเชื่อมั่นและขอความช่วยเหลือกันจากบุคคลที่ตนเชื่อถือ เช่น ผู้นำในทางการเมือง และในมารีโอ แมกไซไซ ผู้อยู่อาศัยจะพึ่งตนเองเป็นส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์ในกลุ่มญาติมิตร พบว่าในหมู่ญาติมิตรพี่น้องจะมีการช่วยเหลือกันดี โดยเฉพาะเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในเมืองใหม่ๆโดยช่วยเหลือกันในด้านการเงิน ติดต่อหางานให้ทำและช่วยแนะนำให้รู้จักสภาพแวดล้อมในสังคม ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องจะเป็นในรูปการติดต่อเยี่ยมเยียนและการให้ความช่วยเหลือกัน

แหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย

แหล่งเสื่อมโทรมคลองเตยกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดของกรุงเทพมหานครหรือของประเทศไทย มีประชาชนอาศัยกันอยู่อย่างแออัดยัดเยียดจากการสำรวจวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี 2514¹ พบว่ามีประชาชนอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย กว่า 25,000 คน และนับเป็นครอบครัวได้ถึง 4,530 ครอบครัว ซึ่งเทียบเท่าได้กับเมืองๆหนึ่ง จึงกลายเป็นที่สนใจของมหาชนทั่วไป และสิ่งที่น่าสนใจ

¹ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสำรวจวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย 2514, (ม.ป.ท.), หน้า 10.

มากกว่าขนาดความใหญ่โตของแหล่งเสื่อมโทรมนี้ก็คือ สภาพความเป็นอยู่อย่างแออัด ยึดเยียด สกปรก ไม่ถูกสุขลักษณะ ปัญหาต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้นภายในแหล่งเสื่อมโทรม เช่น ปัญหาโจรผู้ร้าย ปัญหาการลักขโมย ปัญหายาเสพติด การลักลอบค้าของเถื่อน ปัญหาการศึกษา ปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิด และปัญหาสุขภาพอนามัย เป็นต้น และจากการสำรวจของการเคหะแห่งชาติ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ซึ่งพบว่ากรุงเทพมหานคร มีแหล่งเสื่อมโทรมอยู่กว่า 300 แห่ง ในจำนวนแหล่งเสื่อมโทรมเหล่านี้ คลองเตย เป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นที่อยู่อาศัยของประชากรประมาณ 8,000 ครอบครัว หรือ 40,000 คน จึงเห็นได้ว่าในปัจจุบันผู้อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งมองเห็นได้ว่ามีสภาพความเป็นอยู่อย่างแออัดมากแค่ไหน

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแหล่งเสื่อมโทรม 6 แห่ง ใน กรุงเทพมหานคร คือ แหล่งเสื่อมโทรมหลังบ้านมนังคศิลา แหล่งเสื่อมโทรมในซอย วัดลาดบัวขาว แหล่งเสื่อมโทรมในซอยสุขุมวิท 22 แหล่งเสื่อมโทรมหลังตลาด เปรมประชา แหล่งเสื่อมโทรมใกล้สะพานมักกะสัน และแหล่งเสื่อมโทรมบริเวณ ท่าเรือคลองเตย พบว่าแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตยเป็นถิ่นของคนจนอย่างแท้จริง เป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ยากจนที่สุดในบรรดาแหล่งเสื่อมโทรมอื่น ๆ และสิ่งที่น่าสนใจ ยิ่งกว่านี้ก็คือ มีประชาชนบางกลุ่มในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตยที่มีฐานะยากจนจริง ๆ ซึ่งมีปัญหาความเดือดร้อนในครอบครัว และต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ของรัฐบาลหรือเอกชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษา เป็นอย่างมากกว่า กลุ่มประชาชนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ไม่สามารถช่วยเหลือ

¹วิวัฒน์ คงคากุล, "ทอนโค: แหล่งเสื่อมโทรมในนครนิลา," หน้า 10.

²United Nations Children's Fund, Six Slums in Bangkok: Problems of Life and Options for Action, (Bangkok: UNICEF, 1972), p.8

ตนเองหรือครอบครัวได้นั้น เป็นใครมาจากไหน สภาพชีวิตครอบครัว การดำรงชีวิต
 ในประจำวันเป็นอย่างไร ปัญหาความเดือดร้อนที่ประสบคืออะไร มีความสัมพันธ์กัน
 ในครอบครัว และกับญาติพี่น้องอย่างไรบ้าง อาชีพรายได้ การให้การศึกษาแก่บุตร
 เป็นอย่างไร ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตรอบรมอย่างไร

ประวัติความเป็นมาของแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย¹

บริเวณท่าเรือคลองเตยเป็นบริเวณแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดใน
 กรุงเทพมหานคร ที่ดินแห่งนี้เป็นของการท่าเรือแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2486
 โดยที่การท่าเรือแห่งประเทศไทย มีนโยบายจะใช้ที่ดินแห่งนี้สร้างท่าจอดเรือ ท่า
 โกดังสินค้าสำหรับขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ แต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นอุปสรรค
 ในการขยายท่าเรือ โครงการขยายท่าเรือจึงหยุดชะงักมาจนถึงปี พ.ศ. 2495
 การท่าเรือแห่งประเทศไทย จึงได้เริ่มขยายท่าจอดเรือตามโครงการอีกครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2513 รัฐบาลไทยได้กู้ยืมเงินจากธนาคารโลกเป็นจำนวน
 เงิน 250 ล้านบาท เพื่อขยายท่าจอดเรือตามโครงการที่วางไว้ แต่การท่าเรือไม่
 สามารถจะดำเนินการตามโครงการได้ โดยที่มีปัญหาเรื่องที่ดินของการท่าเรือ มี
 ประชาชนบุกรุกเข้ามาอยู่อาศัย โดยมิได้รับอนุญาต การท่าเรือได้พยายามให้
 ประชาชนในแหล่งนี้อพยพไปอยู่ที่อื่นมาหลายปีแล้ว แต่ทำได้ประสบความสำเร็จไม่
 ที่ดินที่ประชาชนบุกรุกเข้ามาอาศัยนี้ได้กลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมใหญ่ มีประชาชน
 อาศัยอยู่ประมาณ 25,000 คน มีครอบครัวถึง 4,530 ครอบครัว เทียบเท่ากับเมือง
 เมืองหนึ่ง และแหล่งเสื่อมโทรมนี้ได้กลายเป็นที่สนใจของมหาชนทั่วไป

แหล่งเสื่อมโทรมบริเวณท่าเรือเมื่อเกิดขึ้นครั้งแรกนั้น ประชาชนส่วนใหญ่
 ที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ดินของการท่าเรือนี้อพยพมาจากต่างจังหวัด เพื่อเข้ามาหางานทำ
 เดิมทีเคยมีประชาชนอาศัยอยู่ประมาณ 200 ครอบครัว ท่ามาหากินโดยการเลี้ยงหมู

¹ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสำรวจ
 วิจัยทางสังคมสงเคราะห์ บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย ปี 2514, หน้า 10.

เลี้ยงเป็ด และปลูกผัก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น บ้างก็มาจากต่างจังหวัดโดยตรง เพื่อเข้ามาหางานทำ บ้างก็อพยพมาจากการกวาดล้างแหล่งเสื่อมโทรมแห่งอื่นในกรุงเทพมหานคร หรือถูกอัคริภัย

ในปัจจุบันแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย ได้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม กล่าวคือจากการที่ทางรัฐบาลโดยการเคหะแห่งชาติ ได้พยายามดำเนินการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ประชาชนชาวสลัมคลองเตย โดยการให้เช่าซื้อแฟลตหรือเช่าซื้อที่ดินแบบ Sites & Services¹ ที่ทุ่งสองห้อง ซึ่งเป็นโครงการที่การเคหะแห่งชาติจัดให้เป็นที่อยู่อาศัยแก่ผู้มีรายได้น้อย ใหม่ที่ดินเป็นของตนเอง โดยให้เช่าซื้อในราคาถูก ในปัจจุบันการเคหะแห่งชาติ ได้สร้างแฟลตให้ชาวสลัมคลองเตยอยู่อาศัยแล้วจำนวน 10 หลัง สามารถอาศัยอยู่ได้ 2,098 ครอบครัว และในขณะนี้การเคหะแห่งชาติ กำลังก่อสร้างแฟลตอีก 8 หลัง สามารถอาศัยอยู่ได้ 1,512 ครอบครัว จะแล้วเสร็จประมาณปี 2525 โดยครอบครัวที่จะขึ้นอยู่แฟลตจะเป็นครอบครัวที่ถูกรื้อร้างบ้านในที่ ๆ การเคหะแห่งชาติจะสร้างแฟลตอย่างไรก็ดี โครงการสร้างแฟลตเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวสลัมคลองเตย คงไม่มีอีกแล้วเนื่องจากค่างานค่างาน (UNIT) แพงมากประมาณแสนกว่าบาท การจัดที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวสลัมคลองเตยต่อไป จะเป็นการจัดหาให้แบบ Sites & Services มากกว่า อย่างไรก็ตาม แม้ทางรัฐบาลจะพยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย โดยวิธีการข้างต้นดังกล่าว ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินการแก้ไขปัญหโดยสร้างแฟลตหรือจัดหาที่ดินให้ชาวสลัมอยู่นั้นได้ผล เพราะเหตุว่า ชาวสลัมที่ขึ้นอยู่แฟลตได้มีการเช่าแฟลตให้กับผู้อื่น แล้วตนเองก็ย้ายไปอยู่ในสลัมตามเดิม หรือไปอยู่ในสลัมแห่งใหม่ เพื่อจะเอาสิทธิในการขึ้นอยู่แฟลตและก็เช่าแฟลตต่อให้คนอื่นอีก แม้ว่าทางการเคหะแห่งชาติจะได้พยายามวางกฎเกณฑ์ที่รัดกุมแล้วก็ตาม ดังนั้นในปัจจุบันซึ่งกำลังมีการรื้อล้างสลัมคลองเตยบางส่วน และส่วนที่ยังไม่รื้อล้างนั้น ไม่อาจทราบได้ว่า ชาวสลัมที่ถูกไล่จะไปอยู่ที่ไหนบ้าง อาจจะย้ายไปอยู่ในสลัมแห่งอื่นหรืออาจจะยังอยู่ในสลัมคลองเตยที่เดิมก็ได้

¹Sites & Services คือการจัดหาที่อยู่อาศัยให้โดยจัดที่ดินและสร้างบ้านแบบบางส่วนให้ผู้อยู่อาศัยต่อเคมได้

ในการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำการสำรวจวิจัยทางสังคมสงเคราะห์บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย เมื่อปี พ.ศ. 2514 มีผลสรุปที่ได้ดังนี้

ลักษณะทั่วไปของแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย

- จำนวนครัวเรือน	4,530	ครัวเรือน
- จำนวนคน	25,439	คน
- จำนวนคนตัวเฉลี่ยต่อครัวเรือน	5.6	คน
- จำนวนหลังคาเรือน	4,020	หลังคาเรือน
- อัตราส่วนประชากรของเพศชาย	50%	
- อัตราส่วนประชากรของเพศหญิง	50%	
- อายุตัวเฉลี่ยของประชากร	16.65	ปี
จำนวนเด็กอายุ 14 ปี และต่ำกว่า	48%	
จำนวนคนอายุ 15 ถึง 64 ปี	51%	
จำนวนคนอายุ 65 ปีขึ้นไป	1%	

โครงสร้างและภูมิหลังทางสังคมของครอบครัว

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนไทย นับถือศาสนาพุทธ แบบครอบครัว เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวประมาณ 6 คน ต่อหนึ่งครอบครัว ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว 65% จบประถมศึกษา 4 ส่วนใหญ่ของประชาชนนี้ คือ 77% เกิดในภาคกลาง ซึ่ง 1 ใน 4 ของจำนวนนี้เกิดใน พระนครและธนบุรี 50% ของหัวหน้าครอบครัวอาศัยอยู่ในคลองเตยมากกว่า 10 ปี ส่วนใหญ่คือ 71% ของหัวหน้าครอบครัวเป็นเกษตรกรมาก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร 77% ย้ายมาจากต่างจังหวัดโดยมีถิ่นกำเนิดใน เมืองเล็กๆหรือทุ่งบางมาก่อน โดย 80% ของหัวหน้าครอบครัวแจ้งว่า เหตุผลสำคัญที่ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ก็เพื่อมาหางานทำ จึงสรุปได้ว่าลักษณะที่ประชาชนเข้ามาอยู่ในคลองเตยแสดงให้เห็นว่า

เป็นลักษณะของการอพยพของประชากรเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อหางานทำ การอพยพนี้
 นับวันแต่จะมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เมื่อคุณลักษณะของการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของ
 ประเทศไทย อาทิเช่น การลงทุนสร้างอุตสาหกรรมในบริเวณกรุงเทพมหานคร ซึ่ง
 ต้องใช้แรงงานเพิ่มขึ้นเป็นเหตุผลสำคัญ ในการดึงเอาประชาชนเข้ามาสู่เมืองหลวง
 (pull factor) และยิ่งกว่านั้น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบทหาได้
 เปลี่ยนแปลงไปมากไม่ เมื่อคนทำมาหากินไม่เพียงพอ ก็ช่วยเท่ากับผลักดันให้คน
 อพยพไปอยู่ที่อื่นที่เรียกว่า (push factor) และเหตุผลสำคัญที่สุดที่เข้ามาอยู่ใน
 คลองเตย แทนที่จะอยู่ในส่วนอื่นของกรุงเทพมหานคร ก็เพราะเหตุว่าหางานได้
 ง่ายกว่าหรือค่าขายไถ่ได้ง่ายกว่า อยากรู้เกี่ยวกับญาติ หรือเพื่อนบ้านที่เคยรู้จักเมื่อ
 ครึ่งอยู่ในชนบท (53% ของครอบครัวเหล่านี้มีญาติอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย)
 ไม่มีที่อาศัยแห่งอื่น และเป็นที่อยู่อาศัยที่เสียค่าใช้จ่ายถูก

อาชีพ รายได้และภาวะหนี้ของครอบครัว

ประชาชนในแหล่งเสื่อมโทรมท่าเรือคลองเตย ประกอบอาชีพ
 ในทางเป็นกรรมกรส่วนใหญ่ อาทิเช่น กรรมกรก่อสร้าง กรรมกรในโรงงาน
 อุตสาหกรรม ขับรถแท็กซี่ รถบรรทุก โดยมี 24% ที่หัวหน้าครอบครัวมีอาชีพเป็น
 กรรมกรก่อสร้าง 15% ของหัวหน้าครอบครัวทำงานเป็นกรรมกรของการท่าเรือ
 แห่งประเทศไทย 8% ทำงานที่ท่าเรือคลองเตยโดยเอกชนเป็นนายจ้าง รายได้
 เฉลี่ยทั้งครอบครัว คือ 1,225 บาทต่อเดือน โดยจำนวนคนที่ทำงานในครอบครัว
 เฉลี่ยคือ 2 คน ได้แก่หัวหน้าครอบครัวและคนอื่นๆในครอบครัวที่ทำงานและมี
 รายได้อีก 1 คน ในด้านภาวะหนี้สิน 65% เป็นครอบครัวไม่มีหนี้สินและ 85% ของ
 ครอบครัวไม่ได้ซื้อของผ่อนส่ง

สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยและการใช้น้ำ ไฟ

จำนวน 72% เป็นเจ้าของบ้านของตนเอง และไม่ต้องเสียค่า
 เช่า การใช้ไฟฟ้า 83% ใช้ไฟฟ้า (22% มีมิเตอร์ในบ้านของตน 78% มีไฟใช้โดย

ต่อจากเพื่อนบ้าน) 17 % ใช้น้ำประปา 34 บาทต่อเดือน การใช้น้ำประปา 55 % ซึ่ขอน้ำประปาเป็นตุ่ม 30 % คอสายยางมาจากเพื่อนบ้าน 10 % หาดน้ำเองจากก๊อกประปาสาธารณะ 3 % มีท่อต่อตรงจากท่อประปาเข้ามายังบ้านของตนเอง ค่าน้ำถั่วเฉลี่ย 42 บาทต่อเดือน

การศึกษาของเด็กในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย

เด็กที่อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับ คือ อายุระหว่าง 7-15 ปี มีจำนวน 69 % ที่เรียนหนังสือ และจำนวน 31 % ไม่ได้เรียนหนังสือ และจากจำนวนเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นเด็กที่ต้องออกจากโรงเรียนเสียกลางคันก่อนอายุ 15 ปี 54 % และเป็นเด็กที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย 46 % สาเหตุสำคัญที่เด็กต้องออกจากโรงเรียนเสียกลางคัน คือ การไม่สามารถที่จะเสียค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นจำนวนถึง 52 % นอกจากนั้นยังปรากฏว่ากิจกรรมของเด็กที่ไม่ได้ไปโรงเรียน มีจำนวน 53 % ที่ไม่ได้ทำอะไรเลยอยู่เฉย ๆ 27 % ช่วยงานทางบ้าน และ 20 % ทำงานและมีรายได้ นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่ามีเด็กจำนวน 68 % เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 1-4 20 % อยู่ชั้นประถมปีที่ 5-7 10 % อยู่ชั้นมัธยมศึกษา 1-5 และ 2 % เรียนอย่างอื่น (เช่น เรียนวิชาชีพ)

การดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยและเมื่อมารดาออกไปทำงานนอกบ้าน

เมื่อลูกเจ็บป่วยส่วนใหญ่แล้วครอบครัวจะพาเด็กไปหาหมอเพื่อรักษา กล่าวคือ 41 % พาไปหาหมอตตามคลินิก 35 % พาไปโรงพยาบาล 5 % พาไปศูนย์บริการสาธารณสุขของรัฐบาล และมี 19 % ที่รักษาเองที่บ้าน สำหรับการดูแลสุขภาพเมื่อแม่ออกไปทำงานนอกบ้านนั้น เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วคือ 78 % ที่แม่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน คือเป็นแม่บ้าน จึงดูแลสุขภาพเอง สำหรับพวกที่ออกไปทำงานนอกบ้าน 36 % มีญาติดูแล 26 % ปลดปล่อยให้เด็กดูแลกันเอง 14 % ฝากเพื่อนบ้านไว้ให้ช่วยดูแล 13 % ให้อุ๊ยซึ่งมีอายุเกินกว่า 15 ปี เป็นคนดูแล และมีเพียง 1 % เท่านั้น ที่ฝากเด็กไว้ที่โรงเรียนอนุบาล หรือสถานทีเลี้ยงเด็กกลางวัน

นอกจากการศึกษาวิจัยของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แล้ว กองสังคมสงเคราะห์ กรุงเทพมหานครได้ทำการออกสำรวจสภาพปัญหาทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย จำนวน 655 ครอบครัว จำนวนประชากรทั้งหมด 3,593 คน เมื่อ พ.ศ. 2518 มีผลสรุปดังนี้¹

1. เด็กที่มีอายุระหว่าง 6 - 10 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวนร้อยละ 61 แสดงให้เห็นว่าครอบครัวแต่ละครอบครัว จะต้องมีการระดมยอกหนัที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรของตนเอง ซึ่งเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวไม่ดีเท่าที่ควร คือ คนทำงานมีน้อย แต่จำนวนคนที่ไม่ได้เป็นแรงงานมีมาก
2. จำนวนคนภายในครอบครัว 4-6 คน มีมากที่สุดถึงร้อยละ 51 เมื่อเปรียบเทียบส่วนระหว่างจำนวนคนในครอบครัวกับขนาดของบ้านแล้ว แสดงให้เห็นสถานที่อยู่คับแคบแออัด ประกอบกับสภาพแวดล้อมไม่ดี เน่าเสียด ทำให้เกิดปัญหาต่างๆขึ้น
3. จำนวนผู้ที่ไม่ได้กำลังศึกษามีมากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 16-20 ปี แสดงให้เห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอายุระหว่าง 16-20 ปี ที่ไม่ได้กำลังศึกษาขอมกก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มาก ทำให้เยาวชนในช่วงนี้ไม่มีความรู้ที่จะใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ เมื่อเติบโตขึ้นทำให้เยาวชนเหล่านี้ใช้เวลาว่างที่ไม่เป็นประโยชน์ เช่น การช้อปปิ้ง ทำสิ่งที่ไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อน
4. จำนวนที่จบชั้นการศึกษา มีจำนวน 785 คน (ร้อยละ 25) ที่จบชั้นประถมปีที่ 4 ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่มีการศึกษาคำจะขาดความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ งานที่ทำก็เป็นงานใช้แรงงาน ขาดความชำนาญ ได้แก่ งานกรรมกรหรือรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงชีพ ทำให้ประชาชนต้องดิ้นรนหาเงินในค่านอื่น และอาจทำงานไม่สุจริต เช่น ค้ายาเสพติด ลักขโมย เป็นต้น

¹ ก.ฉัตรวงศ์ รัตนวิจิตร, "การพัฒนาแหล่งเสื่อมโทรมในเขตกรุงเทพมหานคร"

5. ผู้ที่อาศัยอยู่ในสลัมคลองเตย มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด ถึงร้อยละ 10 ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่แน่นอน มีรายได้ต่ำ ไม่มีความมั่นคง อันอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาได้

6. เกี่ยวกับรายได้รายจ่ายในครอบครัว ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท มีจำนวนมากที่สุด ถึงร้อยละ 38 แสดงให้เห็นว่ารายได้อยู่ในขั้นต่ำไม่พอกับรายจ่ายและเป็นปัญหาอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ประชาชนไม่มีเงินเก็บ ต้องกู้หนี้ยืมสินหรือทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีการที่ไม่สุจริต เป็นต้น